

Den 11 november 1875

beslutar fattigvårdsstyrelsen i den lilla men snabbt växande staden Linköping att kammakarmästare Samuel Larssons tre söner ska utackorderas till fosterföräldrar. Pojkarna – Oskar, Axel och Karl – är fem, nio respektive tolv år gamla.

Barnens mor, kammakarens hustru Kristina, har dött i lungshot i januari samma år, och deras far, den 42-årige Samuel, lider av samma sjukdom. Han ligger nu och hostar blod i ett fallfärdigt ruckel i Lektorshagen i Linköping: febrig, avmagrad och oförmögen att ta vara på sig själv och sina pojkar.

Detta är alltså 1875, och enligt 1871 års fattigvårdsförordning ska det allmänna *inte* ge hjälp till fattiga annat än i nödfall. Men av fattigvårdsstyrelsens protokoll framgår att gossarna Larsson nog springer vind för våg. Kanske tigger de vid passagerarbåtarna i Linköpings hamn? Besvårar de resenärerna vid den nya tågstationen Linköpings Central, invigd 1872? Fattigvårdsstyrelsen har hur som helst känt sig tvungen att ingripa.

En liten dotter i kammakarfamiljen, Hilma, har dött några år tidigare, bara 1½ år gammal. En annan dotter, Johanna, har fått flytta till Stockholm, antagligen utackorderad även hon. Flickan har nu hunnit fylla elva, men hur hon har det tycks ingen veta.

Vi, som på det trygga tidsavståndet av 150 år försöker få syn på den här händelsen, kan inte veta vad som sker och sägs den dag några veckor senare, då de män som åtagit sig uppfostran av kammakarens gossar kommer för att hämta hem dem. De flesta detaljer går inte att få kunskap om.

Hämtas de tre barnen av sina nya husbönder på en och samma dag? Sker det på fattighuset nere vid Stångån? Eller kanske överlämnas fattigångarna på polisstationen, som vid den här tiden har sina lokaler i bottenvåningen på rådhuset vid Stora Torget?

Sådant som är känt genom bevarade dokument tycker vi oss veta säkert. Historiens skelett är så att säga frilagt. Men det som ger berättelsen liv, kött och blod måste vi föreställa oss. Vi föser samman fragmenten, bit för bit, och fogar ihop dem med fantasins lim.

Det är fattiginrättingens syssloman Johan Wikblad som ”ackorderar” med blivande fosterföräldrar och upprättar avtal med dem. Har han kanske uppmanats av någon liberal ledamot av fattigvårdsstyrelsen att låta Samuel vara närvarande när barnen överlämnas?

Men kammakaren ligger ju dödssjuk i Lektorshagen.

Vi vet att de tre brödernas storasyster Matilda Vilhelmina – av syskonen kallad ”Mina” – har tjänst som piga hos fanjunkarfamiljen Broström i gården Tannefors N:o 80 vid Magasinstorget. Kanske har sysslomannen skickat bud efter henne att närvara i Samuels ställe? Att infinna sig i rådhuset och träffa myndighetspersoner bör i så fall ha varit en obehaglig tanke för femtonåriga Mina Larsson.

Men kanske har den kloka fanjunkerfrun övertalat henne att gå dit?

Handlare J.A. Larssons hus, där Mina Larsson (ej släkt med handlaren) var piga i fanjunkare Broströms hushåll 1875. Huset stod vid Magasinstorget men är flyttat till Gamla Linköping. Foto: Gamla Linköpings fri-luftsmuseum ca 2020.

Nu kan vi kanske i så fall få syn på Mina, där hon trampar fram genom den snö som under natten fallit på Tanneforstorget – då alltid kallat Köttorget, långt senare omdöpt till Trädgårdstorget – i den mulna novemberförmiddagens gryningsljus.

Två flakvagnar står parkerade med förspända, frustande arbetshästar, ännu svettiga och ångande, framför J.A. Larssons handel. Det är handlare Larsson som äger huset vid Magasinstorget, där Mina tjänar som piga hos fanjunkare Broströms. Hans drängar håller just på att bära in lasten av säckar med mjöl, ärter och bönor från Linghem i affären.

Mina tar avsiktligt en omväg bakom vagnarna och hästarna, men... Hon tvingas lyfta kjolen med ena handen, för att den inte ska bli våt av snöslasket, och inget kjolyg är för litet, och inga blottade – om än

kängklädda – flickvrister är för spåda för att undgå de muntliga grovheter som slaktardrängarna vid sina blodiga stånd ute på torget slänger ur sig.

Mina är noga med att inte titta åt deras håll. Hon stramar åt sitt gråa huckle, så att det helt täcker det hårt uppsatta håret, och så skyn-dar hon in på Tanneforsgatan med nerböjt huvud.

Karl Gustav Valentin Larsson... utaccorderas härmed till skomakaren Carl Johan Ullin på Göstad gårds egor i Vånga, som för-binder sig att lemna barnet kläder och föda, öm föräldravård och christlig uppfostran. I ersättning härför erhålles, mot uppvisande af detta kontrakt, 5 Riksdaler per månad.”

Så var fattigvårdsstyrelsens avtal med tolvårige Karl Valentins fosterfar formulerat. Och ersättningen för att ta hand om honom hade sysslomannen ackorderat om med skomakaren, och den var beslutad i förväg av styrelsen.

Så snart skomakaren fått papperet i sin hand är han ivrig att komma iväg med sitt nya fosterbarn på den nästan fyra mil långa åter-resan till Vånga, väster om Skärblacka, med häst och flakvagn, för han vill vara hemma innan det blir mörkt.

Men kanske har sysslomannen först låtit Mina läsa avtalet, och det är möjligt att hon nu tar ett stadigt tag kring broderns axlar och hår – fett och fullt av lusgnetter – och drar honom intill sig.

”Vi skriver till varann. Hör du det?”

Han nickar med ansiktet gömt mot hennes axel.

Fattigvårdsstyrelsen har utackorderat Minas mellanbroder, nioå-rige Axel – blivande gammelmorfar till denna boks författare – till en ”arbetskarl” i Västanå, i närheten av Lektorshagen. Om Axel bor hos arbetaren och hans hustru är det inte längre till Samuels skjul än

att fosterföräldrarna nog låter honom gå dit några gånger i veckan för att hjälpa sin sjuka pappa med det nödvändigaste.

Minas minste bror Oskar är fem år, men man får nog tänka sig honom som ett mindre barn än så: antagligen undernärd, svettig, mager som en sticka, skorvig i hårbotten och med gulgrönt snor under näsan.

Och han hostar, ofta och ihållande.

”Mina”, kanske Oskar gråter i Minas kjol, medan han håller henne om knäna och hon stryker honom över håret. Tänker fattigvårdsstyrelsen ackordera ut honom till ytterligare en husbonde och splittra kammakarbarnen helt?

Det är inte otänkbart att hela situationen nu får även Mina att börja gråta.

Men vi vet att sysslomannen Wikblad skriver avtal med arbetskarlen i Västanå om att åta sig omvårdnaden av både Axel och Oskar för femtio öre om dagen: hela femton kronor i månaden, alltså. Så ännu en liten tid kommer de båda gossarna att bo under samma tak.

”Och så var det ju det här med skodon?” vågar Mina kanske säga. Oskars fötter lyser nämligen röda mot polisstationens brädgolv; han har gått barfota hit genom snömodden, eftersom han i likhet med många andra fattigungar saknar skor.

Sysslomannen informerar då Mina om att det i fattigvårdsstyrelsens beslut den 11 november ingår att fattigkassan ska bekosta ”nödige kläder åt kammakare Larssons utackorderade trenne gossar”. Kanske lovar han också att personligen se till att det bland de ”nödige” kläderna kommer att ingå begagnade kängor åt Oskar Larsson.